

Projev ministra obrany Alexandra Vondry na konferenci Evropa sjednocená a svobodná? – Dvě desetiletí od konce Varšavské smlouvy

Všichni si tento týden připomínáme dvojí 20. výročí. Jednak 20. výročí od odchodu sovětských vojsk z našeho území, a také 20. výročí konce Varšavské smlouvy. Dvacet let je dlouhá doba. Je to vlastně jedna generace, a přinejmenším pokud se jedná o jednu složku toho výročí, odchodu sovětských vojsk, tak se velice rychle blížíme k tomu, že doba bez sovětských vojsk bude delší nežli s nimi.

V tomto smyslu i já cítím jako důležité primárně přemýšlet o budoucnosti a minulost víc a víc přenechávat historikům. Přesto si myslím, že se konference nevyhne vzpomínání a konstatování důležitých historických faktů a dovoluji mi, abych i já jménem ministerstva obrany a také jménem Vojenského historického ústavu vás tu všechny přivítal, a je radost tu vidět staré harcovníky, se kterými jsme tehdy měli možnost spoluvytvářet historii – ať už Malcolma Rifkinda, Gézu Jesenského, Paula Wolfowitz nebo Borise Pankina.

Všichni si pamatujeme, jak oficiální komunistická propaganda označovala Varšavskou smlouvu jako nástroj obrany míru a socialismu před kapitalistickým Západem. Také si dobře pamatujeme, jak každý rok muselo na 70 tisíc mladých mužů povinně rukovat a plnit svou takřkajíc nejčestnější občanskou povinnost, tedy jinak řečeno nedobrovolně se připravovat na válku, ke které kdyby došlo, tak by samozřejmě přiblížila i tuto zemi totálnímu zničení. Fakt, že existovaly reálné plány na vojenské dobytí Rýna i za použití jaderných zbraní, dokládají dnes už jak archivy zveřejněné v roce 2005 polskou vládou, tak koneckonců i výzkumné práce zde přítomného českého historika a diplomata Petra Luňáka.

Zároveň si ale dobře pamatujeme, že v samotné skutečnosti, byl tento vojenský a politických pakt už od svého založení v roce 1955 především mocenským nástrojem, kterým Moskva držela své satelity pod kontrolou. O povaze Varšavské smlouvy asi nejlépe hovoří fakt, že vlastně jediným vojenským vystoupením, byla okupace Československa v srpnu 1968.

Ale zároveň si pamatujeme, že z tzv. dočasné bratrské pomoci, která měla za cíl obnovit pořádek tady doma, se nakonec stalo trvalé a masivní rozmístění sovětských vojáků a jaderných zbraní u hranic se západem. A zároveň ona vojenská intervence samozřejmě poskytla oporu našim normalizačním komunistům, aby dalších 20 let plundrovali vlastní zemi politicky, hospodářsky, i morálně.

Je proto logické, že požadavek na okamžitý odchod sovětských vojsk byl naším prvním cílem ihned po revoluci v listopadu 1989. Tehdy na našem území stále pobývalo neuvěřitelných 75 000 sovětských vojáků a jejich další setrvání bylo pro nás samozřejmě v rozporu se základním požadavkem na obnovu státní suverenity a nezávislosti.

Jen pro srovnání, dnes čítá česká profesionální armáda 24 000 vojáků z povolání. Proto hned z kraje roku 1990 začala ona tvrdá jednání o odsunu cizích vojsk. Tehdejší čeští vyjednavatelé počínaje Jiřím Dienstbierem, Lubošem Dobrovským, Jaroslavem Šedivým, Michalem Kocábem, Zdeňkem Matějkou, generálem Ducháčkem a dalšími konče, žádali, aby odsun skončil do jednoho roku, zatímco Moskva mluvila původně o pěti letech a dobře si pamatujeme, že ani Američané ani Britové ani Francouzi nebyli zprvu nakloněni tomu, aby odsun byl tak rychlý, jak zejména Češi a Maďaři požadovali. Pro nás nepochybně tím zlomovým momentem byla cesta prezidenta Václava Havla do Moskvy, která následovala

vzápětí po legendární návštěvě v Americe a projevu v Kongresu, a jeho jednání s Michailem Gorbačovem ve druhé polovině února 1990.

Tehdy se stalo něco naprosto neuvěřitelného. Deklaraci, kterou Václav Havel s námi draftoval na prázdný list papíru propisovačkou s požadavkem formálního pohřbení Brežněvovy doktríny, byla skutečně dohodnuta a podepsána během několika hodin. Já si od té doby nepamatuji, že by takovým raketovým tempem bylo možné něco dojednat i se zemí daleko menší než byl tehdejší Sovětský svaz. Byla podepsána i smlouva o odchodu sovětských vojsk s 18měsíčním horizontem, čili pro nás v podstatě vítězstvím a myslím, že je na tomto místě určitě vhodné ocenit některé představitele tehdejší Moskvy za to, že byli schopni reagovat na dynamický vývoj ať už je to Michail Gorbačov, Eduard Ševardnadze nebo zde působící tehdejší velvyslanec Boris Pankin či generál Eduard Vorobjov. Poslední ruský voják opustil posádku v Milovicích 25. června 1991. Paralelně s tím se blížil i konec Varšavské smlouvy, která ztratila jakýkoliv *raison d'être*. Vrcholná schůzka, na které byla podepsána samotná finální dohoda o jejím seberození, se konala zde v Praze 1. července 1991. Michail Gorbačov se jí osobně tehdy nezúčastnil, zřejmě z obav dopadu tohoto pohřebního shromáždění na ruské scéně. Do Prahy vyslal tehdy viceprezidenta Genadije Janajeva, který se do paměti účastníků této schůzky zapsal především tím, že se na Pražském hradě pohyboval značně společensky unaven. Říkali jsme si tehdy s humorem, že takto vypadá konec impéria. Ale spletli jsme se. O to víc jsme byli překvapeni, když v srpnu 1991 byl zmíněný Janajev jedním z klíčových mužů mezi pučisty, kteří uvěznil Gorbačova a pokusili se v Kremlu převzít moc. Přestože jak známo byl pokus pučistů neúspěšný a nakonec vedl za 4 měsíce k rozpadu SSSR, byl tento akt pro Čechy, Poláky a Maďary důležitým varováním, že bezpečnost nemohou brát na lehkou váhu a musí si hledat mezinárodní bezpečnostní garance. Právě moskevský puč společně s vypuknutím války na Balkáně v témže časovém období, v létě 1991, byl impulsem pro schůzku zemí střední Evropy v polském Krakově na kterém poprvé a jasně formulovali tyto tři země svůj požadavek na rozšíření Severoatlantické aliance. Ale to už je jiná kapitola naší moderní historie.

Děkuji a ještě jednou vás tu všechny vítám.